

Názov potravinového podniku:

Adresa:

VZOROVÁ
PRÍRUČKA OSVEDČENÝCH POSTUPOV
OCHRANY ZVIERAT POČAS USMRCOVANIA
NA BITÚNKOCH

***Kontaktný bod SR pre vedeckú a technickú spoluprácu s Európskym
úradom pre bezpečnosť potravín***

Odborná skupina pre zdravie a pohodu zvierat

PREDSLOV

1. januára 2013 nadobúda účinnosť Nariadenie Rady (ES) č. 1099/2009 o ochrane zvierat počas usmrčovania (ďalej len „nariadenie rady“) a Nariadenie vlády SR č. 432/2012 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat počas usmrčovania (ďalej len „nariadenie vlády“). Podľa požiadaviek ustanovených v čl. 13 nariadenia rady je každý prevádzkovateľ bitúнку povinný vypracovať príručku osvedčených postupov (ďalej len „príručka“) za účelom uľahčenia vykonávania tohto nariadenia rady. Príručky sú cennými nástrojmi, ktoré pomáhajú prevádzkovateľom bitúnkov dodržiavať určité požiadavky ustanovené v nariadení rady napr. vytvorením a zavedením štandardných pracovných postupov pre jednotlivé postupy v rámci procesu usmrčovania podľa požiadaviek.

Príslušný orgán - Štátna veterinárna a potravinová správa SR (ďalej len „ŠVPS SR“), posudzuje príručky, ktoré mu zasielajú prevádzkovatelia bitúnkov. Posúdené príručky sú predložené Európskej Komisii (ďalej len „Komisia“), ktorá ich zverejní.

Vzorová príručka bude návodom pre spracovávanie vlastných príručiek, ktoré vypracujú prevádzkovatelia bitúnkov.

Súčasťou každej príručky sú Štandardné pracovné postupy (ďalej len „ŠPP“) vypracované na každý proces súvisiaci s usmrčovaním (vykladanie, preháňanie, ustajnenie, znehybňovanie, omráčenie, vykrcenie).

Povinnosť vypracovania príručky sa týka všetkých prevádzkovateľov bitúnkov, ktorých prevádzky sú schválené alebo podmienene schválené podľa zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“) a nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004.

Každý zamestnanec bitúнку vykonávajúci súvisiace úkony s usmrčovaním sa oboznámi s obsahom príručky, čo potvrdí svojim podpisom.

Obsah

1	ÚVOD	4
2	ZÁKON Č. 39/2007 Z. z. O VETERINÁRNEJ STAROSTLIVOSTI V ZNENÍ NESKORŠÍCH PREDPISOV – ZÁKLADNÝ ZÁKON V OBLASTI OCHRANY ZVIERAT	5
3	LEGISLATÍVA NA OCHRANU ZVIERAT POČAS USMRCOVANIA PLATNÁ V SR	6
4	VYMEDZENIE POJMOV, TERMINOLÓGIA	7
5	ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA NA BITÚNKU, CHARAKTERISTIKA BITÚNKU	7
6	POŽIADAVKY NA PERSONÁL ZODPOVEDNÝ ZA DOBRÉ PODMIENKY ZVIERAT, ODBORNÁ SPÔSOBILOSŤ PERSONÁLU	10
7	POSTUPY A METÓDY NA BITÚNKOCH	12
	A. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA USTAJŇOVACIE OBJEKTY BITÚNKOV Z HĽADISKA OCHRANY ZVIERAT.....	13
	B. ŠPECIÁLNE POŽIADAVKY NA ZARIADENIE NA ZNEHYBŇOVANIE A OMRAČOVANIE.....	16
	B.1 Zariadenie a vybavenie na znehybňovanie.....	16
	B.2 Zariadenie a vybavenie na omračovanie.....	16
	a) Elektrické omračovacie zariadenie (okrem zariadenia na omračovanie vo vodnom kúpeli).....	17
	b) Zariadenie na omračovanie vo vodnom kúpeli.....	18
	c) Plynové omračovacie zariadenie pre ošípané a hydinu.....	19
	d) Mechanické omračovacie zariadenie.....	19
	C. ZNEHYBŇOVANIE ZVIERAT.....	19
	D. METÓDY OMRAČOVANIA.....	20
	E. VYKRVENIE ZVIERAT.....	31
	7.1 ZNAKY SPRÁVNEHO OMRÁČENIA VŠETKÝCH ZVIERAT OKREM HYDINY.....	32
	7.2 ZNAKY SPRÁVNEHO OMRÁČENIA HYDINY.....	32
8.	PREVÁDZKOVÉ PRAVIDLÁ NA BITÚNKOCH	33
	A. PRÍCHOD, PREMIESTŇOVANIE ZVIERAT A ZAOBCHÁDZANIE S NIMI.....	34
	B. DODATOČNÉ PRAVIDLÁ NA USTAJNENIE CICA VCOV (OKREM KRÁLIKOV A ZAJACOV).....	38
9.	OPATRENIA POČAS OMRAČOVANIA A ZABÍJANIA	39
	A. KONTROLA OMRÁČENIA.....	39
	B. KONTROLA VYKRVENIA.....	41
10.	NÁVODY NA VYKONÁVANIE ZÁZNAMOV A MONITOROVANIE PROCESOV POČAS USMRCOVANIA	42
11.	ZÁVERY	43
12.	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	44
	PRÍLOHA Č.1.....	45
	PRÍLOHA Č.2,3.....	46
	PRÍLOHA Č.4,5,6.....	47
	PRÍLOHA Č.7,8,9.....	48

1 ÚVOD

Ochrana zvierat spočíva vo vytváraní a dodržiavaní dobrých životných podmienok pre zvieratá, ktoré sa musia chrániť nielen počas ich života, ale aj počas ich usmrcovania.

Všeobecnými indikátormi dobrých životných podmienok zvierat sú minimálna mortalita, nízka morbidita, malé alebo žiadne riziko poranení, dobrá kondícia, schopnosť vyjadrovať druhovo špecifické správanie vrátane sociálneho, neprítomnosť abnormálneho chovania, a ak sa u zvierat nevyskytujú príznaky fyziologického stresu - vrátane zmien imunitných reakcií.

Nepriamym cieľom zlepšenia životných podmienok zvierat je :

1. zlepšenie kvality výsledných produktov z hospodárskych zvierat,
2. zlepšenie ekonomiky chovu,
3. v niektorých prípadoch zvýšenie nákladov na produkciu,
4. ovplyvnenie postoja spotrebiteľa voči poľnohospodárskym výrobkom,
5. pozitívne vplývať na bezpečnosť pri práci na bitúnkoch.

Aj za najlepších dostupných technických podmienok môže usmrcovanie zvierat spôsobiť týmto zvieratám bolesť, úzkosť, strach alebo iný druh utrpenia.

Z toho dôvodu prevádzkovateľ bitúнку alebo osoby, ktoré sa zúčastňujú na usmrcovaní zvierat, prijali opatrenia potrebné na predchádzanie bolesti a minimalizovanie strachu a utrpenia zvierat počas zabíjania alebo usmrcovania, pričom sa zohľadňujú najlepšie postupy v tejto oblasti a metódy povolené týmto nariadením rady.

Základnou požiadavkou ochrany zvierat v čase ich zabíjania alebo usmrcovania je ich ušetrenie pred zbytočným podráždením, bolesťou alebo utrpením počas vykladania, preháňania, ustajnenia, znehybnenia, omráčenia a vykrvania.

Požiadavky na ochranu zvierat počas usmrcovania ustanovené v nariadení rady sa netýkajú:

- rýb a obojživelníkov
- usmrcovania zvierat počas schválených postupov
- rekreačného rybolovu alebo poľovníckych činností

- kultúrnych alebo športových podujatí
- hydiny, králikov a zajacov zabíjaných mimo bitútku ich vlastníkom na jeho súkromnú domácu spotrebu

Manipulácia, omračovanie a zabíjanie rýb je ustanovené v prílohe č. 2 Nariadenia vlády SR č. 432/2012 Z. z.

2 ZÁKON č. 39/2007 Z. z. O VETERINÁRNEJ STAROSTLIVOSTI V ZENÍ NESKORŠÍCH PREDPISOV – ZÁKLADNÝ ZÁKON V OBLASTI OCHRANY ZVIERAT

Zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti: (novely 99/2008 Z. z., 274/2009 Z. z., 299/2009 Z. z., 391/2009 Z. z., 342/2011 Z. z., 242/2012 Z. z.) uvádza v § 22 o ochrane zvierat povinnosti pre vlastníka a držiteľa zvierat na zabezpečenie ich ochrany a pohody. Pohoda sa dá dodržať tak, že sa dosiahne takého vzťahu medzi prostredím a každým individuálnym zvieratkom s ohľadom na druh zvieratka, stupeň jeho vývoja, prispôsobenia sa a domestikácie, ktorý zaručí jeho dobrý zdravotný stav, fyziologické a etologické potreby, dostatočnú voľnosť pohybu, sociálne vzťahy, rozvíjanie jeho daností a fyziologické prejavy správania sa.

Pri zabezpečovaní pohody a ochrany zvierat sa dodržiavajú zásadné požiadavky na:

- a) kontrolu zvierat (ich zdravotného stavu, psychickej pohody)
- b) ustajnenie zvierat a na používané zariadenia (dodržiavaním maximálnej kapacity ustajňovacích priestorov a používaním zariadenia, ktoré nespôsobuje zvieratám bolesť alebo zhoršenie zdravotného stavu)
- c) kŕmenie, napájanie (v prípade, ak zostávajú zvieratá na bitútku ustajnené)
- d) vedenie záznamov (cez registráciu pohybu zvierat na bitútku, monitorovania postupov a kontrol zariadenia omračovania a znehybňovania)
- e) ochranu zvierat v čase ich usmrcovania alebo zabíjania.

V zákone sú ustanovené základné povinnosti pre vlastníkov/držiteľov zvierat, ktoré sa pri ich ochrane musia dodržiavať. V § 6 zákona je ustanovená povinnosť vzdelávania personálu bitúniku a získania osvedčenia o spôsobilosti, určenia osoby zodpovednej za dobré podmienky zvierat, predkladania príručiek osvedčených postupov na posúdenie príslušnému orgánu, schvaľovanie bitúnikov po 8.12.2019 príslušným orgánom aj z hľadiska pohody zvierat. Ustanovujú sa v ňom podrobnosti o ukladaní veterinárnych opatrení, pokút a sankcií v prípade nedodržiavania základných povinností v oblasti ochrany zvierat. Povinnosti vlastníkov/držiteľov zvierat v prípade zmeny vlastníka bitúniku, adresy, zmeny technológie (doplnenie alebo zmeny zabíjaných zvierat, zmeny/doplnenia omračovacej metódy) a súčinnosti pri vykonávaní kontrol na ich prevádzkach.

Paragrafy týkajúce sa ochrany zvierat počas usmrcovania:

- § 6 kompetencie ŠVPS SR v oblasti ochrany zvierat počas usmrcovania a povinnosti určené prevádzkovateľom bitúnikov
- § 22 ochrana zvierat, všeobecné ustanovenia
- § 37 povinnosti právnických osôb, fyzických osôb vo veterinárnej oblasti
- § 41 - § 43 požiadavky na schvaľovanie prevádzkarní pre produkty živočíšneho pôvodu

3 LEGISLATÍVA NA OCHRANU ZVIERAT POČAS USMRCOVANIA PLATNÁ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Základné požiadavky na ochranu zvierat počas usmrcovania sú ustanovené v Nariadení Rady (ES) č. 1099/2009 z 24. septembra 2009 o ochrane zvierat počas usmrcovania. *Podrobnosti* na ich vykonávanie sú ustanovené v Nariadení vlády SR č. 432/2012 Z. z. z 12.12. 2012, ktorým sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat počas usmrcovania. Toto nariadenie vlády ustanovuje podrobnosti o rituálnom zabíjaní, vzdelávaní personálu vykonávajúceho súvisiace úkony s usmrcovaním na bitúniku a ďalšie podrobnosti týkajúce sa omračovania a usmrcovania zvierat.

V Slovenskej republike sa ochrana zvierat počas usmrčovania vyžaduje aj podľa týchto právnych predpisov:

- Smernica Rady 93/119/ES z 22. decembra 1993 o ochrane zvierat počas porážky alebo ich utratenia
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 z 29. apríla 2004 o hygiene potravín.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 z 29. apríla 2004, ktorým sa ustanovujú osobitné hygienické predpisy pre potraviny živočíšneho pôvodu

Podľa uvedenej legislatívy sa na bitúnky vzťahuje postup predbežného schválenia, v rámci ktorého výstavbu, usporiadanie a vybavenie posúdi príslušný orgán, aby sa zabezpečil ich súlad s príslušnými technickými predpismi týkajúcimi sa nielen bezpečnosti potravín, ale aj dobrých životných podmienok zvierat. Prechodné obdobie na zosúladienie požiadaviek týkajúcich sa výstavby, zariadenia a vybavenia bitúnkov podľa nariadenia rady je určené do 8.12.2019. Po uplynutí prechodného obdobia sa budú bitúnky schvaľovať aj z hľadiska pohody zvierat, čo vyžaduje, aby každý bitúnok mal určenú maximálnu kapacitu ustajňovacích priestorov, maximálnu kapacitu pre druh a hmotnosť zabíjaných zvierat za hodinu pre jednu linku, určený typ omračovacieho a znehybňovacieho zariadenia pre kategóriu a hmotnosť zvierat. Tieto informácie sa udávajú v žiadosti o schválenie bitúnku po ukončení prechodného obdobia.

4 VYMEDZENIE POJMOV, TERMINOLÓGIA

Prevádzkovateľ bitúnku uvedie v príručke iba tie pojmy, ktoré nie sú upravené nariadením vlády ani nariadením rady.

5 ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA A CHARAKTERISTIKA BITÚNKU

a) Presný názov bitúnku:

b) Presný názov adresy bitúnku:

c) IČO:

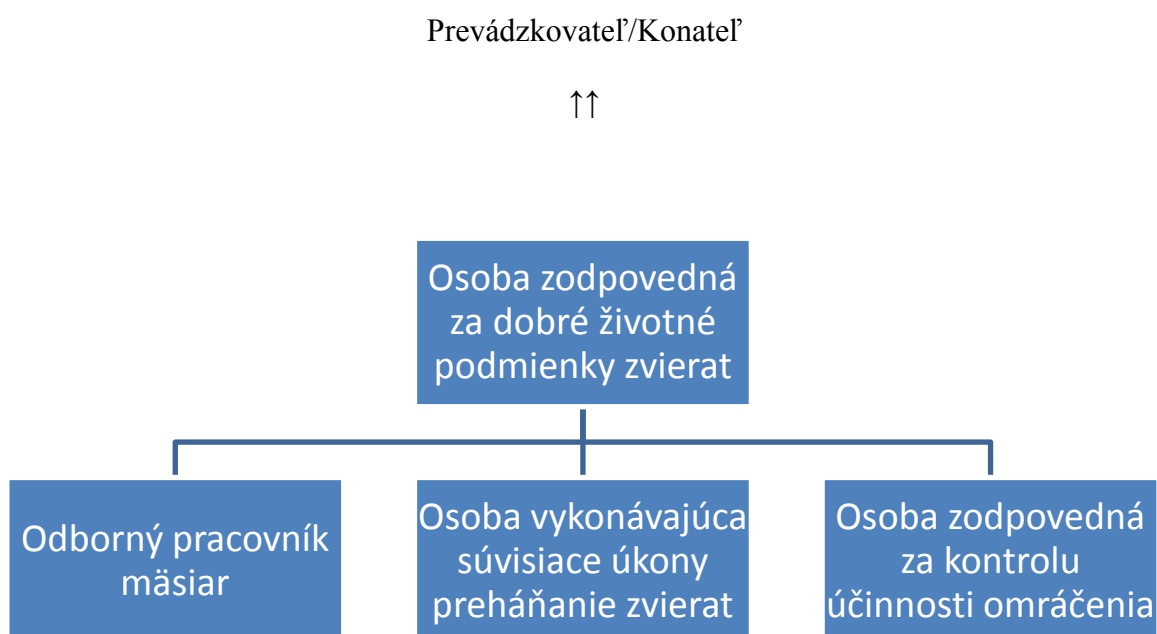
d) Úradné číslo/schvaľovacie číslo bitútku:

e) Číslo, pod ktorým je bitúnok vedený v CEHZ:

f) Meno a priezvisko konateľ/a/kontaktné údaje adresa, telefonický a e-mailový kontakt :

g) Meno a priezvisko prevádzkovateľa bitútku/kontaktné údaje adresa, telefonický a e-mailový kontakt:

Opíše sa organizačná štruktúra bitútku tak, aby bolo zrejmé, ktorá funkcia je nadradená a kto komu zodpovedá.

a) **Uvedenie druhov a kategórií zabíjaných zvierat, pre ktoré sa môže použiť dostupné omračovacie a znehybňovanie zariadenie:**

Napr. hovädzí dobytok, dospelý a teľatá od 6 mesiacov

b) **Počet a kapacita ustajňovacích priestorov - maximálna kapacita každého ustajňovacieho priestoru**

Napr. 3 ohrady, 50 ks dospelého dobytku do jednej ohrady, 80 ks teliat do jednej ohrady.

Maximálna kapacita je 150 ks dospelého hovädzieho dobytku a 240 teliat

c) **Uvedenie spôsobu omračovania:**

Napr. mechanicky a elektricky

d) **Maximálny počet zabíjaných zvierat za hodinu pre každú linku:**

Prepočtové koeficienty DJ uvedené v nariadení rady sú v niektorých údajoch rozdielne oproti prepočtovým koeficientom určeným už v neplatnom Nariadení vlády SR č. 315/2003 Z. z.

Túto informáciu uvádza iba ten prevádzkovateľ bitúnku, ktorému bola na základe Nariadenia vlády SR č. 359/2011 Z. z. pridelená výnimka na konštrukciu a vybavenia na základe určeného počtu zabíjaných zvierat na bitúnku cez dobytčiu jednotku DJ.

Prevádzkovateľ od 1.1.2013 vypočítal DJ na svojom bitúnku cez aktualizovaný prepočtový koeficient za účelom potvrdenia priradenej výnimky na konštrukciu a vybavenia podľa Nariadenia vlády SR č.359/2011 Z. z., o malých množstvách a výnimkách na konštrukciu a vybavenie bitúnkov. Výnimka zo zariadenia a vybavenia bitúnkov sa vzťahuje iba na DJ. Ak sa pri prepočítavaní DJ zistí, že daný bitúnok nespadá medzi výnimky na konštrukciu a vybavenie podľa Nariadenia vlády SR č. 359/2011 Z. z. prevádzkovateľ zabezpečí splnenie všetkých požiadaviek na výstavbu, konštrukciu tak, ako je určené v nariadení rady.

Rituálne zabíjanie na bitúnku: v prípade, ak daný bitúnok zabíja zvieratá aj rituálnym spôsobom opíše sa :

a) druh zabíjaných zvierat

b) počet zabíjaných zvierat v priebehu pracovnej doby za deň

c) spôsob zabíjania/omračovania

6 POŽIADAVKY NA PERSONÁL ZODPOVEDNÝ ZA DOBRÉ PODMIENKY ZVIERAT, ODBORNÁ SPÔSOBILOSŤ PERSONÁLU

Ak sa na bitúnku ročne zabije menej ako 1 000 dobytčích jednotiek cicavčích druhov alebo 150 000 vtákov alebo králikov prevádzkovateľ nemusí vymenovať pracovníka zodpovedného za dobré podmienky zvierat. Z toho dôvodu neopisuje jeho funkciu.

Prevádzkovateľ určil pracovníka zodpovedného za dobré podmienky zvierat (ďalej len „pracovník ZDPZ“), ktorý v danom bitúnku dohliada na zabezpečovanie dodržiavania pravidiel určených v nariadení rady a nariadení vlády SR.

Tento pracovník :

- je priamo zodpovedný prevádzkovateľovi podniku
- podáva správy o záležitostiach týkajúcich sa dobrých podmienok zvierat
- vyžaduje vykonanie akýchkoľvek nápravných opatrení potrebných na zabezpečenie dodržiavania ochrany zvierat podľa požiadaviek ustanovených v nariadení rady a nariadení vlády SR od personálu bitúnku
- má na starosti implementáciu dodržiavania pravidiel nariadenia rady a nariadenia vlády SR do praxe
- zabezpečuje priebeh všetkých operácií prebiehajúcich na bitúnoch počas usmrcovania zvierat, tak že budú v súlade s pravidlami EÚ pre ochranu zvierat.
- koordinuje a sleduje vykonávanie všetkých pracovných postupov vykonávaných na bitúnku.

Prevádzkovateľ vedie menný zoznam pracovníkov zodpovedných za jednotlivé úkony na bitúnku (vykladanie zvierat, preháňanie, znehybňovanie, omračovanie, vykrcovanie, atď.) a zároveň ich čísla osvedčenia o spôsobilosti. Zabezpečuje vedenie potrebných záznamov tak, že určí za ne zodpovedné osoby, alebo záznamy vedie pracovník ZDPZ.

Pracovník ZDPZ má pridelenú právomoc a zároveň disponuje technickou spôsobilosťou na poskytovanie vhodných usmernení pre obsluhu linky bitúnku.

Pracovník ZDPZ absolvoval všetky moduly kurzov odbornej prípravy a je držiteľom osvedčenia o spôsobilosti vydaného na všetky úkony uskutočňované na bitúnkoch, za ktoré je zodpovedný. Ostatní pracovníci absolvovali len tie kurzy, ktoré sa týkajú ich pracovnej pozície a pracovných činností.

Povinnosti pracovníka ZDPZ sú podrobne stanovené v štandardných pracovných postupoch (ďalej len „ŠPP“). Personál na bitúнку je o nich účinne informovaný tak, že má preštudovanú príručku spolu s ŠPP, čo potvrdil svojím podpisom.

Pracovník ZDPZ zaznamenáva všetky prijaté opatrenia za účelom zlepšenia podmienok zvierat na bitúнку (Príloha č. 9). Vypracované záznamy sa uchovávajú aspoň jeden rok a na požiadanie sa sprístupnia príslušnému orgánu.

Všetci pracovníci na bitúнку vykonávajúci súvisiace úkony s usmrcovaním vlastnia osvedčenie o spôsobilosti, ktoré získali absolvovaním kurzu odbornej prípravy a úspešným zvládnutím záverečného písomného testu podľa čl. 21 nariadenia rady a § 3 nariadenia vlády.

Pracovník ZDPZ zvierat je zodpovedný za to, že každý pracovník pracujúci na bitúнку v oblasti usmrcovania zvierat vlastní príslušné osvedčenie.

Na bitúнку pracujú pracovníci s tromi druhmi osvedčenia:

- tí, ktorí absolvovali kurz aj skúšku (títo môžu dohliadať na prácu ostatných pracovníkov, ktorí vlastnia iba dočasné osvedčenie s 3 mesačnou platnosťou)
- tí, ktorí vlastnia iba osvedčenie s dočasnou 3 mesačnou platnosťou (títo pracovníci pracujú pod dozorom ostatných pracovníkov, ktorí sú držiteľmi osvedčení získaných absolvovaním kurzu a skúšky alebo uznaním ich praxe)
- tí, ktorí získali osvedčenie uznaním ich minimálnej 3 ročnej praxe s platnosťou do 8.12.2015 (títo pracovníci dohliadajú na prácu pracovníkov s 3 mesačnou platnosťou osvedčenia)

Prevádzkovateľ zabezpečil účasť všetkých pracovníkov na kurze odbornej prípravy v určených modeloch podľa ich odbornosti, ktorú vykonávajú na bitúнку.

Na prevádzke je zabezpečený vždy minimálne jeden pracovník, ktorý absolvoval buď kurz odbornej prípravy a získal osvedčenie alebo pracovník, ktorý má uznanú prax v trvaní minimálne 3 rokov. Tento pracovník vykonáva dohľad nad pracovníkmi,

ktorí získali osvedčenie s 3 mesačnou platnosťou do obdobia, kým neabsolvujú kurz odbornej prípravy a vykonajú záverečnú skúšku za účelom získania osvedčenia o spôsobilosti bez obmedzenia.

Každý nový pracovník prijatý na určitú prácu na bitúnku absolvuje kurz odbornej spôsobilosti.

V prípade sezónnych prác môžu na bitúnku vypomáhať fyzické osoby, fyzické osoby – podnikatelia, s remeselnou živnosťou – mäsiar, ktorí vlastní osvedčenie o spôsobilosti získané na kurze odbornej prípravy na Inštitúte vzdelávania veterinárnych lekárov v Košiciach.

Na bitúnku nie je zamestnaný pracovník, ktorí by nevlastnil osvedčenie o spôsobilosti alebo nemal prechodné osvedčenie s 3 mesačnou platnosťou v rámci výkonu súvisiacich úkonov s usmrcovaním.

7 POSTUPY A METÓDY NA BITÚNKOCH

Počas procesu usmrcovania a zabíjania zvierat sa nesmie :

- prekročiť maximálna kapacita každého priestoru na ustajnenie
- usmrcovať iné kategórie zvierat alebo zvieratá s inou hmotnosťou, pre ktoré sa môžu použiť dostupné omračovacie a znehybňovanie zariadenia
- prekročiť maximálny počet zabíjaných zvierat za hodinu pre každú linku bitúnku

Dodržiavanie týchto požiadaviek zabezpečuje pracovník ZDPZ

Pri zistení nesúlady sa:

- zabezpečí okamžité dodržanie požiadaviek
- informuje prevádzkovateľa
- udalosti zapíše do záznamu (príloha č. 1)

A VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY NA USTAJŇOVACIE OBJEKTY BITÚNKOV Z HĽADISKA OCHRANY ZVIERAT

Prevádzkovateľ bitúнку prijíma cez pracovníka ZDPZ potrebné opatrenia najmä na zabezpečenie toho, aby zvieratá:

- a) mali fyzické pohodlie a ochranu, najmä tým, že sú čisté, držané v primeraných teplotných podmienkach a chránené pred pádom alebo pošmyknutím (prispôsobí sa usporiadanie a vybavenie ustajňovacích a preháňacích priestorov so zameraním na podlahy a steny)
- b) boli chránené pred zranením (priestory, kde sa zdržiavajú zvieratá sú bez výčnelkov zo stien, zo zariadenia a vybavenia, ktoré by mohli zvieratá fyzicky poraniť, vykladanie zvierat sa vykonáva iba cez rampy so zábradlím)
- c) boli ustajnené a zaobchádzalo sa s nimi s ohľadom na ich bežné správanie (ustajňovacie priestory neprekročia maximálnu kapacitu, napr. odrohované kravy nie sú ustajnené s kravami s rohami, ustajňujú sa spolu iba známe zvieratá zo skupiny)
- d) nepreukazovali známky bolesti alebo strachu, ktorým sa dá vyhnúť a aby nevykazovali neobvyklé správanie (so zvieratami sa manipuluje s prihliadnutím na ich fyziologické vlastnosti a psychické potreby, ošípané rýchlo podliehajú stresu, hovädzí dobytok je ľahšie manipulovateľný, používanie elektrického biča sa používa výnimočne s dodržaním požiadaviek)
- e) netrpeli v dôsledku dlhodobejšieho odňatia krmiva alebo vody (ak sa zvieratá musia ustajniť predkladá sa im primerané množstvo krmiva a zabezpečí neobmedzený prístup k vode)
- f) boli chránené pred stykom s inými zvieratami, ktorému sa dá vyhnúť a ktorý by mohol narušiť ich dobré podmienky (napr. zvieratá sa ustajňujú do skupín podľa toho, ako boli na bitúnok privázané, nemieša sa hierarchia, neustajňujú sa zvieratá spolu, ktoré sa nepoznajú)

Priestory používané na usmrcovanie a súvisiace úkony sú navrhnuté, vybudované, udržiavané a prevádzkujú sa tak, aby sa zabezpečil súlad s hore uvedenými požiadavkami.

Kapitoly o ustajňovaní zvierat opisujú iba prevádzkovatelia bitúnkov, v ktorých sa zvieratá ustajňujú tzn. mimo bitúnkov na zabíjanie hydiny, králikov a zajacov!

Ustajňovacie objekty sú vybudované tak, aby sa minimalizovalo riziko zranenia zvierat, pri používaní vetracích zariadení sa minimalizuje výskyt náhleho hluku. Zabezpečuje sa primerané pevné alebo prenosné osvetlenie, na uľahčenie kontroly zvierat. Počas ustajnenia zvierat na bitúnku sa im poskytne neustály prístup k čistej vode bez toho, aby sa zranili alebo boli obmedzené.

Konštrukcia a udržiavanie podláh v ustajňovacích objektoch zvierat spĺňa základné požiadavky, čím sa minimalizuje riziko pošmyknutia, pádu alebo zranenia zvierat. Podlahy:

- majú nešmykľavé povrchy,
- sú trvanlivé,
- sú kompaktné,
- sú odolné voči exkrementom a dezinfekčným prostriedkom,
- sú dobre čistiteľné a dezinfikovateľné.

Pri otvorenom ustajnení sa zabezpečí vhodná ochrana pred nepriazňou poveternostných podmienok vybudovaným prístreškom, alebo vytvorením umelého tieňa. V prípade, ak nebude k dispozícii umelý tieň alebo vybudovaný prístrešok otvorené ustajnenie sa nepoužije za nepriaznivých poveternostných podmienok. V prípade absencie prírodného zdroja vody sa poskytnú zariadenia na napájanie.

Ohrady, chodby a priechody sú navrhnuté a postavené tak, že umožňujú :

- a) voľný pohyb zvierat v požadovanom smere v súlade s ich bežným správaním a bez rozptýlenia
- b) ošípaným a ovciam kráčať vedľa seba, okrem prípadu, keď priechody vedú k zariadeniu na znehybňovanie

Ak je medzi ohradami a priechodom vedúcim k miestu omráčenia čakacia ohrada, má rovnú podlahu a pevné bočné steny zabraňujúce uviaznutiu alebo ušliapaniu zvierat. Cesty, po ktorých sa zvieratá pohybujú sú riešené bez prekážok tak, aby bol zabezpečený

pokojný presun zvierat, prevažne z tmy smerom na svetlo, nie však na priame prudké slnečné svetlo alebo silné umelé svetlo. Manipulačné priestory berú do úvahy vhodné prirodzené ako aj umelé osvetlenie. Zvieratá sa nepreháňajú proti veľkým kalužiam vody, ktoré odrážajú svetlo, alebo sa nepreháňajú, ak to nie je nutné na miesta, kde je viditeľne farebne odlišená podlaha alebo vymalované steny v priestore.

Zberné priestory a ohrady majú pevné steny. Jediná jasná cesta dopredu vedie smerom k ustajňovaciemu či čakaciemu priestoru na bitútku. Zvieratá sa preháňajú cez priestory, ktoré nemajú pravouhlé a strmo lomené steny s nízkym stropom.

Podlahy ohrád, vykladacích priestorov majú protišmykovú úpravu. Kovové bránky sú opracované, aby nezranili, sú dobre udržiavané a ľahko ovládateľné.

Rampy a mostíky na vykladanie zvierat z dopravných prostriedkov sú vybavené bočným zábradlím, aby zvieratá nemohli vypadnúť.

Rampy nie sú strmšie ako 20 stupňov (čo znamená 36,4 % horizontálne pre ošípané, teľatá a kone) a strmšie ako uhol 26 stupňov a 34 minút (čo znamená 50 % horizontálne pre ovce a dobytok iný než teľatá). V prípade, že sklon prevyšuje 10 stupňov (čo znamená 17,6 % horizontálne) sú vybavené systémom pripevnených latiek, ktoré zabezpečia, aby zvieratá mohli bez ťažkostí a rizík vyjsť a zísť po rampe. Rampy nesmerujú oproti pevnej stene.

Izolácia, kúrenie a vetranie budov zaručujú, aby sa cirkulácia vzduchu, prašnosť, teplota, relatívna vlhkosť vzduchu a koncentrácia plynov udržiavali na úrovni, ktorá nie je pre zvieratá škodlivá.

V ovzduší ustajňovacích zariadení na bitútku nie sú prekročené jednotlivé škodlivé látky (amoniak (NH_3) do $0,002 \text{ mg.l}^{-1}$, oxid uhličitý (CO_2) do $0,3 \text{ mg.l}^{-1}$ (meraná v úrovni hláv zvierat), teplota a koncentrácia vodných pár (v závislosti od druhu ustajnených zvierat). Vetracie systémy sú navrhnuté, budované a udržiavané tak, aby boli neustále zabezpečené dobré podmienky pre zvieratá, s ohľadom na očakávané možné poveternostné podmienky. Výmena vzduchu zabezpečená pomocou núteného vetrania je zabezpečená výstražným systémom a núdzovým náhradným zariadením pre prípad poruchy.

B ŠPECIÁLNE POŽIADAVKY NA ZNEHYBŇOVACIE A OMRAČOVACIE ZARIADENIE

B.1 Zariadenie a vybavenie na znehybňovanie

Zariadenie a vybavenie na znehybňovanie sú navrhnuté, vybudované a udržiavané tak, aby:

- a) optimalizovali použitú metódu omráčenia a zabitia
- b) zabránili poraneniu alebo pomliaždeninám zvierat
- c) minimalizovali zápasenie a hlasité prejavy pri znehybňovaní zvierat
- d) minimalizovali čas znehybnenia

Každé znehybňovacie zariadenie sa používa a udržiava podľa návodu výrobcu a vypracovaného ŠPP. Vykonávaná kontrola a údržba je určeným pracovníkom zaznamenávaná (príloha č. 2) a podľa pravidiel archivácie minimálne 1 rok uchovávaná.

Ak určená osoba zistí pri kontrole účinnosti znehybňovacieho zariadenia nesúlad postupuje sa podľa ŠPP :

- nefunkčnosť znehybňovacieho zariadenia sa ohlási osobe zodpovednej za dobré životné podmienky zvierat
- nefunkčné zariadenie sa nepoužije
- zabezpečí sa jeho oprava
- bitúnok použije náhradné znehybňovacie zariadenie ak ho vlastní
- ak bitúnok nevlastní náhradné znehybňovacie zariadenie zastaví zabíjanie zvierat do času, kým sa znehybňovací prístroj opraví
- všetky zistenia sa zapíšu podľa prílohy č. 5

B.2 Zariadenie a vybavenie na omračovanie:

Prevádzkovateľ bitúnku vlastní ku každému funkčnému omračovaciemu zariadeniu a vybaveniu návod na jeho používanie a na údržbu a túto činnosť má podrobne

spracovanú v ŠPP. Vykonávaná kontrola a údržba zariadenia je určeným pracovníkom zaznamenávaná (príloha č. 3) a podľa pravidiel archivácie minimálne 1 rok uchovávaná. Pracovník ZDPZ zodpovedá za to, že každé omračovacie zariadenie, ktoré sa na bitútku používa, je použité podľa návodu výrobcu pre určený druh, kategóriu a počet/ hmotnosť zvierat. Každé omračovacie zariadenie je podľa potreby vykalibrované na zaistenie potrebnej účinnosti omráčenia. Prevádzkovateľ zaistil zistenie všetkých kľúčových parametrov uvedených v prílohe č. 1 nariadenia rady a prílohy č. 2 nariadenia vlády k jednotlivým zariadeniam na omračovanie.

Na bitútku sú určené podrobné postupy údržby jednotlivých omračovacích zariadení vo vypracovaných ŠPP.

V blízkosti každého omračovacieho zariadenia sa nachádza funkčné náhradné zariadenie, ktoré sa používa v prípade zlyhania hlavného omračovacieho prístroja. Náhradné omračovacie zariadenie je pravidelne určenou osobou kontrolované. Na náhradnom omračovacom zariadení sa vykonáva pravidelná údržba podľa návodu výrobcu. Vykonaná kontrola a údržba sa určenou osobou zaznamenáva podľa prílohy č. 4.

V prípade, ak určená osoba zistí nefunkčnosť omračovacieho zariadenia postupuje podľa uvedených krokov a príslušného ŠPP, ktorý obsahuje aj podrobnosti o riešení krízových situácií :

- informuje osobu zodpovednú za dobré životné podmienky
- zabezpečí používanie funkčného náhradného omračovacieho zariadenia
- zabezpečí opravu omračovacieho prístroja
- zapíše zistenia do záznamov príloha č. 6

Prevádzkovateľ opíše druh omračovacieho zariadenia, ktorý na bitútku používa.

- a) Elektrické omračovacie zariadenie (okrem zariadenia na omračovanie vo vodnom kúpeli)

Elektrické omračovacie zariadenie je vybavené prístrojom, ktorý pri všetkých omračovaných zvieratách zobrazuje a zaznamenáva údaje o kľúčových parametroch elektrického prúdu. Prístroj je umiestnený tak, aby ho personál vykonávajúci omráčenie videl. Prístroj vykazuje zreteľný vizuálny a zvukový výstražný signál v prípade, ak dĺžka

expozície elektrického prúdu klesne pod požadovanú úroveň. Kontrola činnosti prístroja je pravidelne určenou osobou kontrolovaná podľa návodu výrobcu. Automatické elektrické omračovacie zariadenie v spojení so znehybňovacím zariadením dodáva konštantný prúd.

b) Elektrické omračovacie zariadenie vo vodnom kúpeli

Linky so závesnými hákmi sú navrhnuté a umiestnené tak, aby zavesené vtáky nemali žiadne prekážky a sú minimálne rozrušované. Dĺžka pobytu vtákov na hákoch nepresahuje jednu minútu (kačice, husi a morky do dvoch minút). K linke so závesnými hákmi až do ústia vodného kúpeľa je po celej dĺžke ľahký prístup pre prípad, ak by sa museli zvieratá z linky na zabíjanie zvesiť.

Veľkosť a tvar kovových hákov je prispôsobený veľkosti behákov hydiny, ktorá sa má zabiť, aby bol zabezpečený elektrický kontakt bez spôsobenia bolesti. Závesné háky sa pred zavesením zvierat navlhčia.

Zariadenie na omračovanie vo vodnom kúpeli je vybavené elektricky izolovanou vstupnou rampou a navrhnuté a udržiavané tak, aby pri vstupe voda nepretekala. Úroveň ponorenia vtákov sa dá ľahko prispôbiť v závislosti od druhu zabíjanej hydiny.

Elektródy, v zariadení na omračovanie vo vodnom kúpeli, sú umiestnené po celej dĺžke vodného kúpeľa. Vodný kúpeľ je navrhnutý a udržiavaný tak, aby boli háky pri prechode nad vodou v stálom kontakte s uzemnenou trecou tyčou.

Od miesta zavesenia až do miesta ponorenia do zariadenia na omračovanie vo vodnom kúpeli je vybudovaný systém na upokojenie zvierat spočívajúci v udržiavaní kontaktu s hrud'ou vtákov. K ukl'udneniu zvierat sa používa aj znížená intenzita osvetlenia prostredia, čo vytvára modré sfarbenie svetla.

K zariadeniu na omračovanie vo vodnom kúpeli je zabezpečený prístup pre prípadné vykrvenie vtákov, ktoré boli omráčené ale zostali vo vodnom kúpeli v dôsledku poruchy alebo omeškania linky.

Zariadenie na omračovanie vo vodnom kúpeli je vybavené prístrojom, ktorý zobrazuje a zaznamenáva údaje o kľúčových parametroch elektrického prúdu. Prístroj je určenou osobou podľa odporúčaní výrobcu pravidelne kontrolovaný na dodržiavanie stanovených parametrov a ich zobrazovania. Kontrola sa vykonáva postupmi ustanovenými vo vypracovanom ŠPP.

c) Plynové omračovacie zariadenie pre ošípané a hydinu

Plynové omračovacie zariadenia vrátane dopravných pásov je navrhnuté a vybudované tak, aby sa:

- a) optimalizovali používané metódy omračovania plynom
- b) zabránilo poraneniu alebo pomliaždeninám zvierat
- c) minimalizovalo zápasenie a hlasité prejavy pri znehybňovaní zvierat

Plynové omračovacie zariadenie je vybavené tak, aby neustále meralo, zobrazovalo a zaznamenávalo koncentráciu plynu a dĺžku expozície. Zariadenie vydáva zreteľný vizuálny a zvukový výstražný signál, ak koncentrácia plynu klesne pod požadovanú úroveň. Prístroj je umiestnený tak, aby ho personál vykonávajúci omračenie zreteľne videl. Určená osoba vykonáva podľa návodu výrobcu pravidelné kontroly plnenia určených funkcií a podľa vypracovaného ŠPP.

Plynové omračovacie zariadenie je navrhnuté tak, aby sa omráčené zvieratá aj pri využití maximálnej povolenej kapacity mohli zvaliť na podlahu bez toho, aby sa ukladali na seba.

d) Mechanické omračovacie zariadenie

Mechanické omračovacie zariadenie je navrhnuté tak, aby bolo možné s ním bezpečne a účinne omráčiť určené druhy zvierat, bez toho, aby sa zvieratám spôsobili pomliaždeniny alebo sa zvieratá poranili. Funkčnosť mechanického omračovacieho zariadenia je pravidelne kontrolovaná podľa návodov výrobcu a postupuje sa podľa vypracovaného ŠPP.

C ZNEHYBŇOVANIE ZVIERAT

Prevádzkovateľ bitúnku opíše systém znehybňovania, ktorý vo svojom bitúnku používa. Napr. Hovädzí dobytok sa neznehybňuje prevrátením alebo inou neprirodzenou polohou, znehybňovacie zariadenie má vybavenie, ktoré znemožňuje bočný i vertikálny pohyb hlavy zvieratá a dá sa prispôbiť jeho veľkosti. Ak sa na bitúnku zabíjajú zvieratá rituálnym spôsobom dopíše sa poznámka, okrem prípadov, keď sa zvieratá zabíjajú rituálnym spôsobom v súlade s čl. 4 ods. 4 nariadenia rady. Prežúvavce zabíjané

bez omráčenia sa jednotlivito znehybňujú, nakoľko sa omráčenie vykoná bezprostredne po ukončení úkonu vykrvenia.

Ošípané sa znehybňujú buď individuálne v znehybňovacom zariadení - kletke, v ktorej sú fixované tak, že sa nemôžu otočiť, ani pohybovať dopredu a dozadu. Alebo sa znehybňujú pomocou systému ohrád a pomocným pracovníkom. Nikdy sa na znehybnenie nepoužijú elektrické kliešte.

Hydina sa znehybňuje vyvesením za oba beháky na háky, ukludňuje sa nižšou intenzitou osvetlenia svietiacou modrou farbou a tyčou, o ktorú si zvieratá pri pohybe na linke trú hrud'

Personál na bitútku vykonávajúci znehybňovanie zvierat je vyškolený, aby nikdy nepoužil tieto metódy znehybňovania:

- a) zavesenie alebo zdvíhanie zvierat pri vedomí (okrem hydiny a králikov a zajacov)
- b) mechanické upínanie alebo uväzovanie nôh zvierat
- c) preťatie miechy napríklad použitím noža alebo dýky
- d) použitie elektrického prúdu na znehybnenie zvierat'a, ktoré ho za kontrolovaných podmienok neomráči ani nezabije

D METÓDY OMRAČOVANIA

Prevádzkovateľ bitútku uvedie iba tie metódy omračovania, ktoré sa používajú na jeho bitútku. Metódy omračovania opíše postupne podľa druhov omračovaných zvierat. Používané metódy omračovania opíše podľa návodov výrobcu a doplní všetky požadované údaje o hlavných kľúčových parametroch, ktoré sú uvedené ku každej metóde omračovania v tabuľke v prílohe č. 1 nariadenia rady. V prípade, ak výrobca omračovacieho zariadenia neudáva inak, opíšu sa v príručke kľúčové parametre danej metódy v súlade s hodnotami uvedenými v prílohe č. 1 Kapitola II nariadenia rady a v prílohe č. 2 nariadenia vlády. Ku každej metóde omračovania sa priradí druh omračovaných zvierat. Každý proces omračovania je podrobne opísaný v ŠPP.

Zvieratá sa usmrcujú iba po predchádzajúcom omráčení, pričom sa strata vedomia a citlivosti udržiava až do smrti zvierat'a. Po omráčení, ktoré nemá za následok okamžitú smrť, čo najrýchlejšie nasleduje postup, ktorý spôsobí smrť, akým je napr. vykrvenie, poškodenie mozgu, usmrtenie elektrickým prúdom alebo dlhšie trvajúca anoxia.

Mechanické metódy

Omráчение upevnenou strelou (jatočná pištoľ s bodcom) s prerazením lebky - Penetračné jatočné zariadenie :

Ide o jednoduché omračovanie, pri ktorom dochádza k závažnému a nezvratnému poškodeniu mozgu spôsobenému nárazom a prienikom projektilu.

Kľúčové parametre: pozícia a smer výstrelu, vhodná rýchlosť, dĺžka a priemer projektilu pri výstupe podľa veľkosti a druhu zvierat'a, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykrvenia/ usmrtenie Údaje sa zapíšu podľa návodov výrobcu, ak výrobca neudáva inak uvedú sa podrobnosti ustanovené v prílohe č. 2 a č. 3 nariadenia vlády SR spolu so zisteniami prevádzkovateľa pri určovaní kľúčových parametrov.

Napr. Kľúčové parametre pri používaní penetračného jatočného zariadenia, ak výrobca neuvádza inak.

Optimálne pozície výstrelu pri omračovaní pri jednotlivých druhoch zvierat

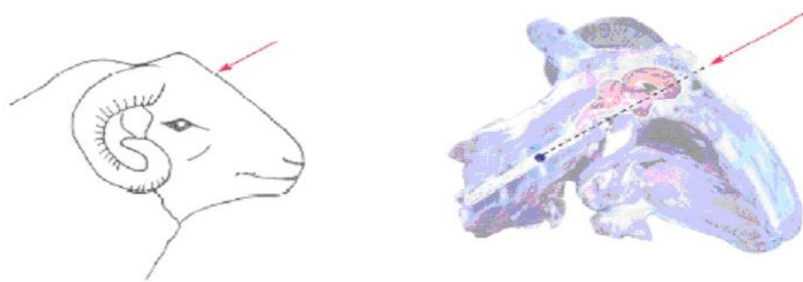
Obrázok 1 Optimálna pozícia pre hovädzí dobytok je na čele, v priesečníku dvoch pomyselných spojnic oka a základne protiľahlého rohu a nasmerovaním k oválnemu otvoru.

Obrázok 2 Optimálna pozícia pre ošípané je na čele, v priesečníku pomyselných spojnic oka a protiľahlého vrchného okraja báze ušnice s nasmerovaním prístroja k oválnemu otvoru.

Obrázok 3 Optimálna pozícia pre ovce a kozy je postavenie prístroja kolmo na temeno hlavy so smerovaním medzi oblúky sánky

Obrázok 4 Omračovať ovce a kozy strelou do zátylku je prípustné, iba ak rohy znemožňujú strelu do temena, strela sa umiestni za bázu rohov a smeruje ku koreňu jazyka

Obrázok 5 Optimálna pozícia omračovacieho prístroja pre kone je rovnaká ako pre ošípané

Hĺbka prieniku bodca je 9 mm pri omračovaní zvierat so živou hmotnosťou do 150 kg.

Hĺbka prieniku bodca je 14 mm pri omračovaní zvierat so živou hmotnosťou prevyšujúcou 150 kg.

Omráčenie úderom bez prerazenia lebky - Nepenetračné jatočné zariadenie

Je to jednoduché omráčenie, ktoré spôsobuje závažné poškodenie mozgu spôsobené nárazom projektilu bez prieniku. Pri použití tejto metódy sa dáva pozor, aby sa nespôsobila fraktúra lebky.

Kľúčové parametre: Pozícia a smer výstrelu, vhodná rýchlosť, priemer a tvar projektilu podľa veľkosti a druhu zvierat a Sila použitého náboja Maximálna doba od omráčenia po začiatok vykrvenia/ usmrtenie. Údaje sa zapisujú podľa návodov výrobcu, podrobností ustanovených v prílohe č. 2 a 3 nariadenia vlády SR, ak výrobca neurčil inak a vlastným zisťovaním kľúčových parametrov vykonaným prevádzkovateľom.

Strelná zbraň s voľným projektilom

Spôsobuje závažné a nezvratné poškodenie mozgu spôsobené nárazom a prienikom jedného alebo viacerých projektilov. Tento typ omračovania sa nepoužíva v uzavretých priestoroch, aby nebola ohrozená bezpečnosť personálu.

Kľúčové parametre : pozícia výstrelu, sila a kaliber náboja, typ projektilu. Prevádzkovateľ sám určí kľúčové parametre.

Drvenie

Touto metódou sa zaistí okamžité rozdrvenie celého zvierat'a a jeho okamžitú smrť. Prístroj obsahuje rýchlo sa točiace mechanicky poháňané usmrcujúce čepele alebo výbežky z expandovaného polystyrénu. Kapacita prístroja je postačujúca na to, aby všetky zvieratá boli ihneď usmrtené, a to aj v prípade, keď ide o veľké množstvá.

Kľúčové parametre: uviesť maximálnu veľkosť skupiny, vzdialenosť medzi čepeľami a rýchlosť rotácie, opatrenie proti preťaženiu. Na základe vlastných zistení určuje prevádzkovateľ vymenované parametre.

Dislokácia krčných stavcov

Manuálne alebo mechanické natiahnutie a vykrútenie krku, ktoré spôsobí mozgovú ischémiu. Táto metóda sa nepoužíva ako bežná metóda okrem prípadov, keď nie sú na omračovanie dostupné iné metódy. Na bitúnkoch sa používa len ako náhradná metóda omráčenia v ojedinelých prípadoch, pričom žiaden pracovník ňou neusmrcuje viac ako sedemdesiat zvierat denne. Manuálna dislokácia krčných stavcov sa nesmie používať pri zvieratách, ktorých živá hmotnosť presahuje 3 kilogramy.

Kľúčové parametre: Neuplatňujú sa.

Úder do hlavy

Pevný a presný úder do hlavy spôsobujúci vážne poškodenie mozgu. Táto metóda sa nepoužíva ako bežná metóda okrem prípadov, keď nie sú na omračovanie dostupné iné metódy. Na bitúnkoch sa používajú len ako náhradná metóda omráčenia v ojedinelých prípadoch.

Kľúčové parametre: sila a miesto úderu. Prevádzkovateľ sám uvedie parametre podľa návodov výrobcu, alebo na základe svojich zistení pri určovaní parametrov.

Omráčenie elektrickým prúdom aplikovaným iba do hlavy

Jednoduché omračovanie. Vykonáva sa expozícia mozgu elektrickým prúdom, ktorý na elektroencefalogram (EEG) vyvolá celkový záznam ako pri epileptickom záchvate.

Kľúčové parametre: minimálny elektrický prúd (A alebo mA), minimálne napätie (V), maximálna frekvencia (Hz), minimálna doba expozície, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykrvenia/usmrtenie (v sekundách podľa prílohy č. 3 v nariadení vlády SR), frekvencia kalibrácie zariadenia, optimalizácia prietoku elektrického prúdu, predchádzanie elektrošokom pred omráčením, poloha a kontaktná plocha elektród.

Vyplňanie kľúčových parametrov napr. : omráčenie elektrickým prúdom aplikovaným iba do hlavy sa u jednotlivých druhov zvierat vykonáva pri frekvencii 50 Hz s minimálnymi hodnotami elektrického prúdu (A) stanovenými v tabuľke 1 príručky v súlade s návodom výrobcu.

Tabuľka 1

Minimálne hodnoty prúdu na omráčenie elektrickým prúdom aplikovaným iba do hlavy.
Prevádzkovateľ uvedie iba tie kategórie zvierat, ktoré sa omračujú na bitútku.

Kategória zvierat	Minimálny elektrický prúd
Hovädzí dobytok vo veku 6 mesiacov a viac	1,28 A
Hovädzí dobytok mladší ako 6 mesiacov	1,25 A
Ovce a kozy	1,00 A
Ošípané	1,30 A
Kurčatá	240 mA
Morky	400 mA

Ak sa na bitúнку zabíjajú pštrosy alebo králiky uvedenou metódou, tak sa opíšu hodnoty elektrického napätia uvedené v prílohe č. 2 nariadenia vlády SR, ak výrobca neurčil inak.

Príklad uvádzania kľúčových parametrov:

Ak výrobca neurčí inak používa sa frekvencia 50 Hz so striedavým prúdom. Elektrický výboj na určené miesto cez elektródy vplýva na mozog v trvaní 4 sekundy s hodnotami napätia pre určený druh zvierat uvedenými v tabuľke č. 1. Pri omráčení elektrickým prúdom aplikovaným iba do hlavy zovrú elektródy mozog zvierat'a podľa druhu omračovaného zvierat'a upravené na jeho veľkosť. Elektródy sa prikladajú iba na navlhčenú kožu, alebo na miesto s odstráneným ochlpením alebo operením.

U prežúvavcov sa elektródy priložia na strednú vzdialenosť medzi okom a ušnicou po obidvoch stranách.

U ošípaných sa elektródy prikladajú tesne pred ušnicu alebo pod ušnicu po obidvoch stranách súčasne.

Frekvencia kalibrácie je určovaná návodom výrobcu napr. pred každým použitím, minimálne 1-krát za mesiac.

Omráčenje elektrickým prúdom aplikovaným od hlavy do tela

Je jednoduchým omráčením v prípade zabitia. Vystavenie tela elektrickému prúdu, ktorý v rovnakom čase vyvolá na EEG celkový záznam ako pri epileptickom záchvate a fibriláciu alebo zástavu srdca. Prevádzkovateľ opíše iba tú metódu, ktorú používa na bitúнку za účelom omráčenia zvierat.

Ovce, kozy a ošípané : Minimálne hodnoty prúdu na omráčenje elektrickým prúdom aplikovaným od hlavy do tela sú 1 ampér pre ovce a kozy 1,30 ampéra pre ošípané.

Líšky : Elektródy s prúdom s minimálnou hodnotou 0,3 ampéra a s minimálnym napätím 110 voltov sa aplikujú do ústnej dutiny a do konečníka aspoň počas troch sekúnd.

Činčily : Elektródy s prúdom s minimálnou hodnotou 0,57 ampéra sa aplikujú od ucha po chvost aspoň počas 60 sekúnd.

Kľúčové parametre: minimálny elektrický prúd (A alebo mA), minimálne napätie (V), maximálna frekvencia (Hz), minimálna doba expozície, frekvencia kalibrácie zariadenia, optimalizácia prietoku elektrického prúdu, predchádzanie elektrošokom pred omráčením, poloha a kontaktná plocha elektród, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykrvenia (v sekundách) v prípade jednoduchého omráčenia (jednoduchých omráčení).

Elektrický vodný kúpeľ

Patrí medzi jednoduché omráčenie. Frekvencia elektrického prúdu (Hz) môže byť iná ako 50 Hz. Pri použití tejto metódy sa vystaví celé telo elektrickému prúdu vo vodnom kúpeli, ktorý vyvolá na EEG celkový záznam ako pri epileptickom záchvate a prípadne fibriláciu alebo zástavu srdca.

Zvieratá sa nesmú zavesovať, ak sú príliš malé na omráčenie vo vodnom kúpeli, alebo ak by pripútanie mohlo spôsobiť alebo zvýšiť bolesť (napríklad viditeľne poranené zvieratá). V týchto prípadoch sa zvieratá usmrčia alternatívnou metódou – cervikálna dislokácia. Závesné háky sú pred zavesením a vystavením živých vtákov prúdu navlhčené. Vtáky sa zavesia vždy za obe nohy.

Pri omračovaní vo vodnom kúpeli sa dodržiavajú minimálne hodnoty prúdu stanovené pre zvieratá uvedené v tabuľke 2 príručky a zvieratá sa tomuto prúdu vystavia aspoň na štyri sekundy.

Tabuľka 2

Požiadavky na elektrický prúd, pokiaľ ide o zariadenia na omračovanie vo vodnom kúpeli (priemerné hodnoty na zviera). **Prevádzkovateľ uvádza hodnoty iba pre tie zvieratá, ktoré sa zabíjajú na bitútku.**

Frekvencia (Hz)	Kurčatá	Morky	Kačice a husi	Prepelice
< 200 Hz	100 mA	250 mA	130 mA	45 mA
Od 200 do 400 Hz	150 mA	400 mA	Nepovolené	Nepovolené
Od 400 do 1 500 Hz	200 mA	400 mA	Nepovolené	Nepovolené

Kľúčové parametre: minimálny elektrický prúd (A alebo mA), minimálne napätie (V), maximálna frekvencia (Hz), frekvencia kalibrácie zariadenia, predchádzanie elektrošokom pred omráčením, minimalizácia bolesti pri zavesovaní, optimalizácia prietoku elektrického prúdu, maximálne trvanie zavesenia pred vodným kúpeľom, minimálna doba expozície každého zvieratá, ponorenie vtákov až po bázu krídel, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykvrvenia/usmrtenie pri frekvencii nad 50 Hz (v sekundách.).Prevádzkovateľ určí jednotlivé kľúčové parametre podľa návodov výrobcu, parametrov určených v prílohe č. 1 nariadenia rady a v prílohe č. 2 a 3 nariadenia vlády SR a na základe ukazovateľov, ktoré zistil prevádzkovateľ.

Plynové metódy

Oxid uhličitý vo vysokej koncentrácii

Priama alebo postupná expozícia zvierat, ktoré sú pri vedomí, plynnej zmesi s obsahom viac ako 40 % oxidu uhličitého. Metódu možno používať v jamách, tuneloch, kontajneroch alebo v hermeticky uzavretých budovách. Jednoduché omráčenie v prípade zabíjania ošípaných. Pri ošípaných, lasiciach a činčilách sa používa koncentrácia oxidu uhličitého najmenej 80 %.

Plyny nesmú za žiadnych okolností preniknúť do komory alebo na miesto, kde sa majú zvieratá omračovať a usmrcovať tak, aby spôsobili popáleniny alebo rozrušenie z dôvodu mrazu alebo nedostatku vlhkosti.

Kľúčové parametre: koncentrácia oxidu uhličitého, dĺžka expozície, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykvrvenia (v sekundách podľa prílohy č. 3 nariadenia vlády SR) v prípade jednoduchého omráčenia, kvalita plynu, teplota plynu. Kľúčové parametre sa uvedú podľa návodu výrobcu, prílohy č. 1 nariadenia rady a prílohy č. 2 a 3 nariadenia vlády a vlastných zistení pomocou ukazovateľov.

Oxid uhličitý v dvoch etapách

Expozícia zvierat plynou zmesou s obsahom do 40 % oxidu uhličitého nasledujúca po tom, ako zvieratá stratili vedomie pri vyššej koncentrácii oxidu uhličitého.

Kľúčové parametre: koncentrácia oxidu uhličitého, dĺžka expozície, kvalita plynu, teplota plynu. Kľúčové parametre sa uvedú podľa návodu výrobcu, prílohy č. 1 nariadenia rady a prílohy č. 2 a 3 nariadenia vlády SR.

Oxid uhličitý v spojení s inertnými plynmi

Priama alebo postupná expozícia zvierat, ktoré sú pri vedomí, plynnej zmesi s obsahom do 40 % oxidu uhličitého v spojení s inertnými plynmi, pričom expozícia vedie k anoxii. Metódu možno používať v jamách, vreciach, tuneloch, kontajneroch alebo v hermeticky uzavretých budovách. Jednoduché omráčenie ošipáných, ak je dĺžka expozície zmesi s obsahom aspoň 30 % oxidu uhličitého kratšia ako 7 minút. Jednoduché omráčenie hydiny, ak je celková dĺžka expozície zmesi s obsahom aspoň 30 % oxidu uhličitého kratšia ako 3 minúty.

Plyny nesmú za žiadnych okolností preniknúť do komory alebo na miesto, kde sa majú zvieratá omračovať a usmrcovať tak, aby spôsobili popáleniny alebo rozrušenie z dôvodu mrazu alebo nedostatku vlhkosti.

Kľúčové parametre: koncentrácia oxidu uhličitého, dĺžka expozície, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykvrvenia/usmrtenie (v sekundách podľa prílohy č. 3 nariadenia vlády SR, ak výrobca neurčí inak) v prípade jednoduchého omráčenia, kvalita plynu, teplota plynu, koncentrácia kyslíka. Prevádzkovateľ uvedie kľúčové parametre podľa návodu výrobcu, alebo ak neuvádza výrobca inak tak parametrov uvedených v prílohe č. 1 nariadenia rady alebo v prílohe č. 2 a 3 v nariadení vlády SR.

Inertné plyny

Priama alebo postupná expozícia zvierat, ktoré sú pri vedomí, zmesi inertných plynov, ako sú napr. argón alebo dusík, pričom expozícia vedie k anoxii. Metódu možno používať v jamách, vreciach, tuneloch, kontajneroch alebo v hermeticky uzavretých budovách - jednoduché omráčenie v prípade zabíjania ošipáných; jednoduché omráčenie hydiny, ak je celková dĺžka expozície vedúcej k anoxii kratšia ako 3 minúty. Plyny nesmú za žiadnych okolností preniknúť do komory alebo na miesto, kde sa majú zvieratá omračovať a usmrcovať tak, aby spôsobili popáleniny alebo rozrušenie z dôvodu mrazu alebo nedostatku vlhkosti.

Kľúčové parametre: koncentrácia kyslíka, dĺžka expozície, kvalita plynu, maximálna doba od omráčenia po začiatok vykvrvenia/ usmrtenie (v sekundách) v prípade jednoduchého omráčenia, teplota plynu. Uvedú sa parametre určené výrobcom a údajmi uvedenými v prílohe č. 1 nariadenia rady a v prílohe č. 2 a 3 nariadenia vlády SR. Zároveň sa určia ukazovatele na základe ktorých sa zistili určené parametre.

Oxid uhoľnatý (čistý zdroj)

Expozícia zvierat, ktoré sú pri vedomí, plynnej zmesi s obsahom (viac ako 4 %) oxidu uhoľnatého. Zvieratá sú neustále pod vizuálnym dozorom. Zvieratá vstupujú po jednom a zabezpečí sa, aby pred vstupom nasledujúceho zvierat'a bolo predchádzajúce zviera v bezvedomí alebo mŕtve. Zvieratá zostanú v komore, až pokiaľ nie sú mŕtve.

Kľúčové parametre : kvalita plynu, koncentrácia oxidu uhoľnatého, dĺžka expozície, teplota plynu. Určujú sa podľa údajov výrobcu, prílohy č. 1 nariadenia rady a prílohy č. 2 a 3 nariadenia vlády SR a pomocou ukazovateľov zistených prevádzkovateľom.

Oxid uhoľnatý v kombinácii s inými plynmi

Expozícia zvierat, ktoré sú pri vedomí, plynou zmesou s obsahom viac ako 1 % oxidu uhoľnatého v kombinácii s inými toxickými plynmi.

Zvieratá sú neustále pod vizuálnym dozorom. Zvieratá vstupujú po jednom a zabezpečí sa, aby pred vstupom nasledujúceho zvierat'a bolo predchádzajúce zviera v bezvedomí alebo mŕtve. Zvieratá zostanú v komore, až pokiaľ nie sú mŕtve. Plyn produkovaný motorom špeciálne prispôbeným na účely usmrčovania zvierat sa môže použiť, ak si osoba zodpovedná za usmrčovanie vopred overila, že použitý plyn:

- a) bol vhodným spôsobom ochladený;
- b) bol dostatočne filtrovaný;
- c) je zbavený všetkých dráždivých zložiek alebo plynov.

Motor sa musí odskúšať pred začatím usmrčovania zvierat.

Zvieratá sa neumiestňujú do komory, pokiaľ sa nedosiahne minimálna koncentrácia oxidu uhoľnatého.

Kľúčové parametre: koncentrácia oxidu uhoľnatého, dĺžka expozície, teplota plynu, filtrácia plynu produkovaného motorom. Určujú sa podľa návodu výrobcu, prílohy č. 1 nariadenia rady a prílohy č. 2 a 3 nariadenia vlády SR a pomocou ukazovateľov zisťovaných prevádzkovateľom.

E VYKRVENIE ZVIERAT

Prevádzkovateľ popíše systém vykrvania zvierat, ktorý sa používa na bitútku.

Ak omráčenie, zavesenie, zdvihnutie a vykrvanie zvierat vykonáva jedna osoba, tak vykoná všetky tieto úkony postupne na jednom zvierati. Potom môže začať vykonávať akýkoľvek z týchto úkonov na ďalšom zvierati.

V prípade jednoduchého omráčenia alebo zabíjania v súlade s článkom 4 ods. 4 (rituálne zabíjanie) nariadenia rady sa systematicky pretnú obidve krčné tepny alebo cievy, z ktorých vychádzajú.

Elektrická stimulácia zabitých zvierat sa vykoná len po overení bezvedomia zvierat'a. Ďalšia manipulácia alebo obarenie sa vykonajú len po overení, či zviera nejaví známky života.

Vtáky sa nezabíjajú na automatickom zariadení na podrezávanie krkov, pokiaľ sa nedá s istotou určiť, či pri podrezaní krku skutočne došlo k prerezaniu oboch ciev. Ak podrezanie krku nebolo účinné, vták sa okamžite zabije použitím alternatívnej metódy dekapitácie.

Doba od omráčenia po vykrvanie je stanovená návodom výrobcu omračovacieho zariadenia. Preto je závislá od spôsobu omračovania a druhu omračovaného zvierat'a. Hodnoty doby, ktorá môže uplynúť od omráčenia po samotný výkon vykrvania sú uvedené v prílohe č. 3 nariadenia vlády SR. Môžu sa používať iba v prípade, ak výrobca omračovacích zariadení neuvádza v návodoch inak:

Pri omráčení upevnenou strelou:

HD-60 s

Ovce a kozy-15 s

Pri omráčení elektrickým výbojom:

S vykvrvením v ľahu-10 s

S vykvrvením vyveseného zvierat'a-20 s

Pri omráčení plynným oxidom uhličítým-20 s

Pred výkonom vykvrvenia určený pracovník zisťuje účinnosť omráčenia. Tzn. zisťuje, či je zviera v stave bezvedomia (strata vedomia a citlivosti), ktoré sa udržuje až po zabitie zvierat'a vykvrvením.

7.1 ZNAKY SPRÁVNEHO OMRÁČENIA VŠETKÝCH ZVIERAT OKREM HYDINY :

- vyvolaného použitím **mechanického omračovacieho zariadenia** :

1. zviera okamžite spadne a nepokúša sa vstať
2. bezprostredne po omráčení sa telo a svaly zvierat'a stávajú tonické (tuhé)
3. normálne rytmické dýchanie sa zastaví
4. viečko je otvorené s očnou guľou rovno fixovanou (nie je otočená)
5. vymiznutie korneálneho reflexu

- vyvolaného použitím **elektrického omračovacieho zariadenia**:

1. celé telo zvierat'a sa stáva rigidné
2. zastavuje sa dýchanie zvierat
3. pozícia očí je zafixovaná do jedného bodu, mizne korneálny reflex
4. hlava je zdvihnutá a zadné nohy sú ohnuté za telo
5. predné končatiny môžu byť na začiatku ohnuté ale neskôr sa väčšinou vyrovnajú

Táto fáza trvá asi 15-20 sekúnd, po ktorej sa objavia reflexy ako kopanie a obnoví sa dýchanie. Z toho dôvodu sa vykvrvenie vykonáva do menej ako 20 sekúnd.

7.2 ZNAKY SPRÁVNEHO OZNAČENIA HYDINY :

1. krk ohnutý s hlavou smerujúcou vertikálne
2. otvorené oči
3. krídla pritiažené k telu

4. rigidne rozťahnuté končatiny a stály rýchly tremor tela
5. zastavené dýchanie
6. strata citlivosti membránového reflexu (žiadny pohyb tretieho viečka pri dotyku)
7. dilatácia zreničiek

8 PREVÁDZKOVÉ PRAVIDLÁ NA BITÚNKOCH

Určený pracovník zodpovedný za dobré podmienky zvierat posudzuje:

- každú privezenú zásielku zvierat
- identifikuje zvieratá s osobitnými potrebami, pokiaľ ide o dobré podmienky zvierat
- prijíma zodpovedajúce opatrenia

Za účelom zabránenia zbytočného utrpenia zvierat sa na bitúnku zaviedol systém registrácie príchodov zvierat na bitúnok podľa prílohy č. 8. Každá dodávka zvierat je vždy prevádzkovateľovi bitúnku dopredu oznámená. Pri vykládke zvierat je zabezpečený dostatočný počet odborne spôsobilých pracovníkov. Pracovník ZDPZ je zodpovedný za zabezpečenie zaznamenania požadovaných údajov: dátum a čas príchodu, počty a druhy dovezených zvierat, čas začiatku zabíjania, čas ukončenia zabíjania, informácia, či sa zabili všetky zvieratá z uvedenej dodávky, koľko zvierat bolo z dodávky ustajnených a na aký dlhý čas.

Pracovník ZDPZ zabezpečí zaznamenávanie požadovaných údajov aj v prípade, ak zvieratá budú privázané na bitúnok v nočných hodinách, pracovníkom, ktorí zabezpečoval vykládku zvierat. Záznam zápisu registrácie zvierat a jeho pohybu na bitúnku je z toho dôvodu uložený na dostupnom mieste. Tento systém sa využíva iba v prípade, ak sa zvieratá hneď po príchode na bitúnok nezabíjajú.

Pracovník ZDPZ dozerá na to, aby sa so zvieratami manipulovalo tak, aby nedošlo k zbytočnému stresu, utrpeniu a porušeniu ochrany zvierat počas manipulácie s nimi a pri samotnom zabíjaní. Pracovník za dobré životné podmienky dozerá na to, aby personál na bitúnku nevykonával tieto činnosti:

- a) bil zvieratá alebo kopal do nich
- b) vykonával tlak na akúkoľvek osobitne citlivú časť tela zvierat tak, aby sa zvieratú spôsobila bolesť alebo utrpenie, ktorým sa možno vyhnúť
- c) dvíhal alebo vliekol zvieratá za hlavu, uši, rohy, nohy, chvost alebo srst' alebo s nimi zaobchádzal takým spôsobom, ktorý by im spôsoboval bolesť alebo utrpenie
- d) zakázal dvíhanie zvierat za nohy, okrem hydiny, králikov a zajacov
- d) používal bodce alebo iné nástroje s ostrými hrotmi
- e) krútil, drvil alebo lámal chvosty zvierat alebo ich chytal za oči

Zvieratá sa pri manipulácii neuväzujú za rohy, parohy alebo nosové krúžky, ani sa im nezväzujú nohy.

Ak sa musia zvieratá zviazať, použijú sa povrazy, reťaze alebo iné prostriedky, ktoré:

- a) sú dostatočne pevné, aby sa neroztrhli
- b) zvieratám umožnia, ak je to potrebné, ľahnúť si a jesť a piť
- c) sú navrhnuté tak, aby eliminovali akékoľvek riziko udusenía alebo poranenia
- d) umožnili rýchle odviazanie zvierat

Pracovník ZDPZ dohliada na to, aby zvieratá, ktoré nie sú schopné pri príchode na bitúnok chodiť, sa na miesto zabitia nevliekli, ale sa usmrtili tam, kde ležia. O takomto usmrtení sa vedie záznam príloha č. 7.

Prevádzkové pravidlá na bitúnku sú podrobne rozpísané v jednotlivých ŠPP.

A PRÍCHOD, PREMIESTŇOVANIE ZVIERAT A ZAOBCHÁDZANIE S NIMI

Pri vykladaní zvierat z dopravného prostriedku sa berú do úvahy určené faktory:

- a) druh a maximálny počet zvierat, s ktorými sa manipuluje;
- b) počet kvalifikovaného personálu, ktorý bude pri vykládke a preháňaní zvierat k dispozícii;
- c) psychický stav a stádový reflex zvierat v závislosti od druhu zvierat

Prevádzkovateľ opíše manipuláciu iba s tými zvieratami, ktoré zabíja na svojom bitúnku. Manipulácia so zvieratami pri vykladaní sa opisuje iba pri tých zvieratách, ktoré z dopravného prostriedku sú preháňané.

Pri manipulácii s hovädzím dobytkom a ovcami sa berie do úvahy ich silne vyvinutý stádovitý inštinkt a vytváranie sociálneho poriadku v rámci. Prihliada sa na to, že HD nemá rád izoláciu a miešanie jednotlivých sociálnych skupín, čím sa vyvoláva boj. Jednotlivé zvieratá sú veľké, silné a rýchlo sa pohybujú napriek svojej veľkosti a hmotnosti.

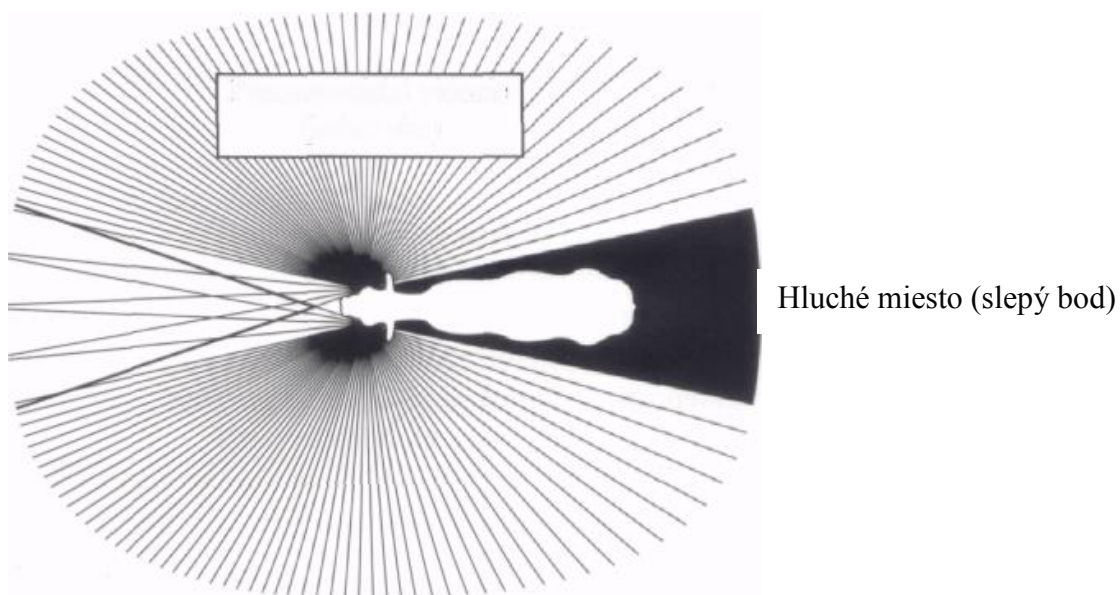
Ovce sú za normálnych okolností pokojné. Majú silné sklony nasledovať príklad a majú pocit spolupatričnosti. Za normálnych okolností sú ľahko manipulovateľné, berie sa do úvahy, že ovce na izoláciu väčšinou reagujú rozrušením. Dospelé barany môžu byť agresívne, z toho dôvodu sa im venuje patričná pozornosť, aby nedošlo k poškodeniu zvierat a ohrozeniu bezpečnosti personálu.

Ošípané nemajú tak dobre vyvinutý inštinkt nasledovania vedúceho zvieratá ako hovädzí dobytok a ovce. Ošípané sú veľmi náchylné na stres, preto sa s nimi zaobchádza veľmi opatrne. Pri manipulácii so zvieratami sa prejavuje rešpekt a vyhýba sa priamej konfrontácii sily.

Pri manipulácii so zvieratami, hlavne pri preháňaní zvierat z dopravných prostriedkov, preháňaní do čakacích ohrád, alebo na miesta ustajnenia, sa využívajú fyziologické a psychické schopnosti zvierat.

Hovädzí dobytok má široké zorné pole (340°), jasne vidí iba v rámci úzkych hraníc vpredu. Nedokáže dobre rozoznať detail a vzdialenosť - nemá rád tmú, tienisté miesta a pri najmenej provokácii sa vyplaší. Tieto znalosti využíva personál zodpovedný za preháňanie zvierat z dopravného prostriedku na miesto zabitia alebo ustajnenia.

Obr.: Zorné pole hovädzieho dobytka:

Ovce majú široké zorné pole (340°) a vedia rozoznať na veľké vzdialenosti iba predmety, ktoré sa pohybujú.

Ošípané majú zorné pole široké 310° , no u niektorých plemien, napr. u ošípaných s dlhými ušami, je obmedzené - nevidia dobre do diaľky.

Pracovník vykonávajúci prehánanie zvierat ovláda pohyb zvierat osvojením si princípu únikovej zóny – je to imaginárny priestor, v ktorom ešte zviera toleruje prítomnosť iného zvierat'a alebo človeka. Po prekročení tejto pomyslenej hranice sa zviera chce uhnúť. Z toho dôvodu sa pohne určeným smerom. Na základe týchto informácií sa nikdy zvieratá neprehánajú tak, že sa pracovník postaví za zviera a núti ho k pohybu.

Zvieratá sa nikdy nevykladajú oproti pevnej stene. Nástroje, elektrické biče, ktorými sa dávajú zvieratám elektrické šoky sa používajú iba vo výnimočných prípadoch.

Elektrické šoky sa používajú iba u dospelého hovädzieho dobytka a ošípaných, ktoré sa odmietajú pohnúť a len za predpokladu, že zvieratá majú pred sebou dostatok priestoru, aby sa mohli pohnúť. Šoky netrávajú dlhšie ako jednu sekundu, sú vhodne umiestnené na svaly zadnej časti tela. Šoky sa nepoužívajú opakovane, ak zviera nereaguje.

Zvieratá sa vyložia čo najskôr po príchode na bitúnok a následne bez zbytočného odkladu zabijú.

Cicavce okrem králikov a zajacov, ktoré neboli priamo po príchode odvedené na miesto zabitia, sa ustajnia. Týka sa to zvierat, ktoré neboli zabité do 12 hodín po príchode. Ustajnené zvieratá, sa nakrmia primeraným množstvom krmiva. Ustajneným zvieratám sa poskytne vhodné množstvo podstielky, alebo rovnocenného materiálu, ktoré zvieratám zabezpečí príslušnú úroveň pohodlia podľa druhu a počtu príslušných zvierat. Tento materiál zabezpečí účinné odvodňovanie alebo primeranú absorpciu moču a výkalov. Prevádzkovateľ uvedie spôsob akým zabezpečuje prísun krmiva a podstielky na bitúnok (zmluva s poľnohospodárskym družstvom, s výrobcom krmív, sklady krmiva na bitúnku, podstielka sa získa z najbližšieho chovu, dodávka je zmluvne zabezpečená, alebo bitúnok disponuje skladoom s podstielkou).

Na účely zabitia sa pred ostatnými zvieratami uprednostňujú neodstavené zvieratá, laktujúce dojnice, samice, ktoré vrhli mláďa počas cesty, alebo zvieratá dodané v kontajneroch. Ak to nie je možné, prijímajú sa opatrenia na zmiernenie ich utrpenia, najmä:

- a) podojením dojníc v intervaloch nie dlhších ako 12 hodín
- b) v prípade samice, ktorá vrhla mláďa, poskytnutím vhodných podmienok na dojčenie a dobrých podmienok pre novonarodené zviera
- c) v prípade zvierat dodaných v kontajneroch poskytnutím vody

Cicavce, okrem králikov a zajacov, ktoré neboli priamo po vykládke odvedené na miesto zabitia, majú po celý čas k dispozícii pitnú vodu z vhodných napájadiel.

Zabezpečí sa stály a rovnomerný prísun zvierat na omračovanie a usmrčovanie s cieľom zabrániť tomu, aby osoby zaobchádzajúce so zvieratami hnali zvieratá zo zadržiacich ohrád nerovnomerne.

Ak je možná manipulácia s poraneným zvieratkom, ktorá nevyvolá ešte väčšiu bolesť, zviera sa môže na miesto omráčenia priviesť na vozíku, ktorým bitúnok disponuje.

Prevádzkovateľ bitúnku, v ktorom sa zvieratá privážajú v kontajneroch opíše požiadavky a podmienky manipulácie s kontajnermi.

Kontajnery, v ktorých sa zvieratá prepravujú sa udržiavajú v dobrom stave, zaobchádza sa s nimi opatrne, najmä ak majú perforované alebo pružné dno.

Manipuluje sa s nimi podľa určených požiadaviek:

- a) nehádže sa s nimi, nepúšťajú alebo neprevracajú sa
- b) ak je to možné, nakladajú a vykladajú sa vo vodorovnej polohe a mechanicky

Ak je to možné, zvieratá sa vykladajú jednotlivo.

Ak sa kontajnery nakladajú jeden na druhom, prijímú sa potrebné opatrenia:

- a) na obmedzenie presakovania moču alebo prepadávania výkalov na zvieratá umiestnené nižšie; (opíše sa spôsob, ako sa tomu zabráni)
- b) na zabezpečenie stability kontajnerov
- c) na to, aby nebolo obmedzené vetranie

B DODATOČNÉ PRAVIDLÁ NA USTAJNENIE CICAFCOV (OKREM KRÁLIKOV A ZAJACOV)

Každé zviera má v ustajňovacom priestore dostatočné miesto na státie, ľahnutie si a okrem dobytku ustajneného jednotlivo aj otočenie sa v tom istom čase. Tieto požiadavky sa berú do úvahy pri určovaní maximálnej kapacity ustajňovacích priestorov.

Zvieratá sú bezpečne ustajnené a zaistené proti úniku a sú chránené pred predátormi.

Pri každej ohrade je viditeľným nápisom označený dátum a čas príchodu zvierat a okrem jednotlivo ustajneného dobytku aj maximálny počet zvierat, ktoré sa v danej ohrade môžu držať. Určený pracovník požadované údaje zapisuje aj v prípade, ak pracovník ZDPZ nie je pri umiestňovaní zvierat do ohrád prítomný. Na základe dátumu a času príchodu zvierat sa vypočítava dĺžka pobytu zvierat na bitúnku, ktorá ak presiahne 12 hodín, zvieratá sa musia ustajniť, nakrmiť a zabezpečiť podstielkou.

V každý deň prevádzky bitúnku sa pred príchodom zvierat pripraví izolačné ohrady pre zvieratá, ktoré si vyžadujú osobitnú starostlivosť; tieto ohrady sú pripravené na okamžité použitie.

Zvieratá, ktoré neboli po príchode na bitúnok zabitú a trávajú ďalej viac ako 12 hodín musia byť ustajnené, nakrmené a napojené. Z toho dôvodu sú ustajňovacie priestory

vybavené krmnými žľabmi a napájacím systémom, ktorý zaručí bezproblémový prístup k nim pre všetky zvieratá v prípade naplnenia priestorov maximálnym počtom zvierat. Pri usporiadaní a počte krmných žľabov a napájačiek sa bral do úvahy: počet a druh ustajnených zvierat, kategória ustajnených zvierat. Od toho sa odvíjalo umiestnenie žľabov a napájačiek nad podlahou, aby všetky zvieratá mali neobmedzený prístup ku krmivu v žľaboch a k napájačkám.

Podmienky a zdravotný stav ustajnených zvierat pravidelne kontroluje pracovník zodpovedný za dobré podmienky zvierat alebo osoba na to spôsobilá, prednostne úradný veterinárny lekár.

Jednotlivé dodávky zvierat sú prehľadne zapisované podľa prílohy č. 7, na základe čoho sa získavajú údaje o pohybe zvierat na bitúnku, o počte zabíjaných zvierat, prijatých zvierat, ustajnených zvierat. Tieto záznamy sa archivujú a predkladajú na požiadanie kontrolnému orgánu.

9 OPATRENIA POČAS OMRAČOVANIA A ZABÍJANIA

A KONTROLA OMRÁČENIA

Účinnosť každej metódy omračovania je založená na kontrole kľúčových parametrov a jej pravidelnom hodnotení. Určený pracovník pravidelne hodnotí účinnosť omračovacej metódy tak, že zhodnocuje pomocou znakov bezvedomia hĺbku a stupeň bezvedomia omráčených zvierat. Pracovník zhodnotí znaky bezvedomia zvierat (určené v kapitole metódy vykruvenia) pri nastavení prístroja jeho kľúčovými parametrami udávanými výrobcom. Zviera v období medzi koncom procesu omráčenia a smrťou nesmie vykazovať žiadne známky vedomia alebo citlivosti. Vtedy je omračovacia metóda účinná.

Intenzita hodnotenia kľúčových parametrov závisí od účinnosti omračovacej metódy, teda od hĺbky bezvedomia zvierat a všetkých faktorov, ktoré môžu vplývať na účinnosť procesu. Tzn. čím je omračovacia metóda menej účinná, tým viac a intenzívnejšie sa vykonáva kontrola jej účinnosti a zároveň zisťuje problém s nedostatočne nastavenými kľúčovými parametrami prístroja a prijímajú sa opatrenia na zaistenie spoľahlivého omračovania zvierat.

Kontroly účinnosti omráčenia sa vykonávajú vždy na určitej reprezentatívnej vzorke zvierat v závislosti od druhu zvierat a spôsobu omračovania. Tzn. počas procesu omračovania elektrickou metódou určená osoba skontroluje vždy napr. 1/3 zvierat z celkového počtu privezených zvierat na bitúnok, z 90 zvierat bude na stratu vedomia skontrolovaných 30 zvierat, ktoré budú tvoriť reprezentatívnu vzorku.

V prípade, ak sa zistí, že zvieratá nie sú dostatočne omráčené, prijímú sa následné opatrenia:

- Okamžite sa zastaví omračovanie do chvíle, kým nebude známa príčina neúčinného omračovania
- Ak musí proces zabíjania pokračovať použije sa funkčný náhradný omračovací prístroj
- Skontrolujú sa nastavené parametre prístroja, či sú v súlade s návodom výrobcu pre daný druh a hmotnostnú kategóriu zvierat
- Skontroluje sa správnosť vymedzených všetkých kľúčových parametrov uvedených v prílohe č. 1 nariadenia rady pre určený spôsob omračovania
- Kontroluje sa funkčnosť vizuálnej a sluchovej signalizácie prístroja v prípade zmeny určených parametrov hlavne napätia elektrického prúdu
- Ak sa zistí, že problém je v nastavení parametrov okamžite sa nastavia podľa návodov výrobcu a zistených kľúčových parametrov
- Ak sa zistí nesúlad v signalizácii prístroj sa odstaví a nechá sa skontrolovať servisným technikom
- Skontroluje sa technický stav elektrických klieští, či sú dotykové plochy klieští elektródy v poriadku, či ich veľkosť a tvar zodpovedá druhu a veľkosti omračovaného zvieratá
- V prípade ak je problém v elektrických kliešťoch vymenia sa, res. kontaktná plocha sa očistí
- Skontroluje sa činnosť pracovníka vykonávajúceho omračovanie, či postupoval podľa ŠPP na výkon omračovania, či boli elektrické kliešte prikladané správne na určené miesta na zvierati určenú dĺžku času
- Skontroluje sa technický stav znehybnovacieho zariadenia, či správne fixuje zvieratá za účelom správneho umiestnenia elektród na určené miesto na omračovanie elektrickým prúdom

- Skontroluje sa, či boli zvieratá pred omračovaním dostatočne navlhčené
- Všetky zistenia a prijaté nápravné opatrenia sa zaznamenajú a archivujú

Všeobecné faktory ovplyvňujúce účinnosť omráčenia:

- a) technický stav omračovacieho prístroja (pravidelná kontrola činnosti prístroja, údržby)
- b) správne nastavenie kľúčových parametrov podľa návodu výrobcu
- c) omráčenie vykonávané spôsobilým personálom (ktorý vlastní osvedčenie na výkon omračovania určenou metódou a je spôsobilí ovládať prácu s omračovacím zariadením)
- d) zmeny týkajúce sa druhov alebo veľkosti zabíjaných zvierat
- e) organizácia práce personálu

Každý prevádzkovateľ vypracuje ŠPP na monitorovanie postupov používaných v procese usmrčovania zvierat, ktoré budú súčasťou príručky. V ŠPP budú krok za krokom opísané postupy, ktoré sa vykonajú za účelom monitoringu a postupy, ktoré sa vykonajú ak sa zistí nesúlad.

Kontroly účinnosti omráčenia sa vykonávajú na dostatočne reprezentatívnej vzorke zvierat. Počet zvierat v reprezentatívnej vzorke sa odvodí aj na základe kapacity zabíjania zvierat na bitúnku vypočítanej podľa DJ

B KONTROLA VYKRVENIA

Pred vykonaním vykrvenia pracovník, ktorý ho vykonáva skontroluje pomocou znakov bezvedomia stav vedomia a citlivosti. Ak je bezvedomie hlboké a zodpovedá všetkým určeným znakom zviera sa vykrví. Pracovník ZDPZ kontroluje dodržiavanie času, ktorý uplynie od omráčenia po vykrvenie v závislosti od použitej omračovacej metódy a druhu omračovaného zvierat'a.

Ak sa zistí nedodržiavanie určeného času, ktorý uplynie od omráčenia po vykrvenie zisťuje sa:

- spôsobilosť personálu (osvedčenie na omračovanie a vykrvenie)

- správne nastavenie kľúčových parametrov omračovacieho zariadenia spolu s technickým výkonom vykruvenia (napr. zariadenie, ktoré zdvíha omráčené zvieratá do výšky na vykonanie vykruvenia je pomalé)
- technická prekážka, zlý prístup k visiacim zvieratám

10 NÁVODY NA VYKONÁVANIE ZÁZNAMOV A MONITOROVANIE PROCESOV POČAS USMRCOVANIA

Na bitúnku sa zaviedlo a zabezpečilo vykonávanie monitorovania postupov, v ktorých sú opísané spôsoby, akými sa vykonáva monitorovanie a vedú sa v nich:

- a) mená osôb zodpovedných za postup monitorovania
- b) ukazovatele určené na zisťovanie známk bezvedomia u jednotlivých druhoch zvierat v závislosti od spôsobu omračovania
- c) ukazovatele určené na odhalenie absencie známk života pri zabitých zvieratách, ktoré majú byť zabité osobitným spôsobom podľa náboženských rituálov; iba v prípade, ak sa na bitúnku vykonáva rituálne zabíjanie
- d) kritériá na určenie toho, či sú výsledky na základe ukazovateľov uvedených v písmene b) uspokojivé
- e) okolnosti alebo čas, kedy sa musí monitorovanie uskutočniť
- f) počty zvierat v každej vzorke, ktoré sa majú počas monitorovania skontrolovať
- g) vhodné postupy, ktoré sa použijú v prípade nesplnenia kritérií uvedených v písmene b), úkony spojené s omračovaním alebo usmrcovaním sa prehodnotia s cieľom identifikovať príčiny akýchkoľvek nedostatkov a potrebné zmeny, ktoré sa majú pri týchto úkonoch vykonať

Na bitúnku sa zaviedol konkrétny postup monitorovania pre každú linku bitúnku.

Záznamy monitorovania dobrých životných podmienok zvierat na bitúnoch sa uchovávajú minimálne počas jedného roka. Záznamy sú na požiadanie poskytované príslušnému orgánu.

11 ZÁVERY

Súčasnú podmienku ochrany zvierat pri ich usmrcovaní sú prevažne upravené v Nariadení Rady (ES) č. 1099/2009 z 24. septembra 2009 o ochrane zvierat počas usmrčovania.

Prevádzkovateľ podľa neho splnil požiadavky ak:

- pravidelne kontroluje technickú spôsobilosť a vykonáva údržbu znehybňovacieho a omračovacieho zariadenia podľa návodov výrobcu
- v priestoroch usmrčovania zvierat je vždy prítomný funkčný náhradný omračovací prístroj, ktorého funkčnosť a údržba je vykonávaná podľa návodov výrobcu
- každá vykonaná kontrola sa zapisuje v určenom formáte
- pri zistení nezrovnalostí sa postupuje podľa vypracovaných ŠPP
- zriadil funkciu pracovníka zodpovedného pre dobré podmienky zvierat
- každý pracovník vykonávajúci súvisiace úkony s usmrcovaním zvierat má predpísanú odbornú spôsobilosť a znalosti o parametroch zariadení vykonávajúcich znehybňovanie alebo omračovanie
- zaviedol monitorovanie postupov súvisiacich s usmrcovaním
- minimalizoval rizikové faktory ovplyvňujúce dobré podmienky zvierat
- zabezpečil vypracovanie príručky a ŠPP

12 ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. Guidance note on the licensing and training of slaughtermen, 2011, In: www.defra.gov.uk.
2. The Welfare of Poultry at Slaughter or Killing, 2007, In: www.defra.gov.uk.
3. Guidance for veterinary surgeons on the emergency slaughter of cattle, , 2010.
4. Příručka správných postupů v péči o kuřata chovaná na maso, 2010.
5. The Animal Welfare officer in the European Union, ISBN 978-92-79-26098-8, 2012.
6. Nariadenie rady (ES) č. 1099/2009 o ochrane zvierat počas usmrčovania.
7. Zákon o veterinárnej starostlivosti č. 39/2007 Z. z. v znení neskorších predpisov.
8. Smernica Rady 93/119/ES z 22. decembra 1993 o ochrane zvierat počas porážky alebo ich utratenia.
9. Nariadenie vlády Slovenskej republiky 432/2012 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat počas ich usmrčovania.
10. Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 z 29. apríla 2004 o hygiene potravín.
11. Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 z 29. apríla 2004, ktorým sa ustanovujú osobitné hygienické predpisy pre potraviny živočíšneho pôvodu.

Príloha č. 1 vzor:

Záznam vedený pracovníkom ZDPZ pri zistení nesúladu: prekročenie kapacity ustajňovacieho priestoru, prekročenie kapacity pre zabíjanie zvierat na linke za jednu hodinu, omračovania iného druhu zvierat, pre ktoré je zariadenie určené

- Ak je nesúlad v ustajňovacom priestore, určí sa číslo ohrady, kde sa kapacita nedodržala.
- Ak je nesúlad na linke v prekročení kapacity zabíjaných zvierat za jednu hodinu na linke, určí sa o akú linku sa jednalo, jej číslo, identifikácia a hlavne čas, kedy sa udalosť stala
- Ak sa zistí omračovanie iných druhov zvierat s omračovacím zariadením, ktoré nie je pre ne určené, tak sa okrem iných informácií zapíše o aký druh zvierat sa jednalo, ktorý omračovací prístroj sa použil

Číslo záznamu	Dátum /hodina zistenia nesúladu	Identifikácia nesúladu	Prijaté nápravné opatrenia	Dátum prijatia opatrení	Dátum odstránenia nesúladu	Poznámky

Príloha č. 2 – vzor

Kontrola funkčnosti a vykonanie údržby na znehybňovacom zariadení.

Identifikácia znehybňovacieho zariadenia jeho názvom, číslom výrobcu, názov výrobcu.

Číslo záznamu	Dátum kontroly funkčnosti	Výsledok kontroly	Dátum údržby	Identifikácia, úkonov údržby	Podpis vykonávajúceho personálu	poznámka

Ak sa zistí nesúlad vo funkčnosti znehybňovacieho zariadenia pokračuje sa vyplňaním prílohy č. 5

Príloha č. 3 – vzor

Kontrola funkčnosti a vykonávanie údržby omračovacieho zariadenia.

Identifikácia omračovacieho zariadenia: názov, typ, výrobné číslo, výrobca

Číslo záznamu	Dátum kontroly funkčnosti	Výsledok kontroly	Dátum údržby	Identifikácia, úkonov údržby	Podpis vykonávajúceho personálu	poznámka

Ak sa zistí nesúlad vo funkčnosti pokračuje sa zápisom v prílohe č. 6

Príloha č. 4 – vzor

Kontrola funkčnosti a údržby náhradného omračovacieho prístroja

Identifikuje sa náhradný omračovacie zariadenie, názov, typ, výrobné číslo, výrobca

Číslo záznamu	Dátum kontroly funkčnosti	Výsledok kontroly	Dátum údržby	Identifikácia, úkonov údržby	Podpis vykonávajúceho personálu	poznámka

Príloha č. 5 vzor

Opatrenia pri zistení nesúladu znehybňovacieho prístroja

Identifikácia znehybňovacieho zariadenia, typ, výrobné číslo, názov, výrobca

Číslo záznamu	Dátum zistenia nesúladu	Identifikácia nesúladu	Prijaté nápravné opatrenia	Dátum prijatia opatrení	Dátum odstránenia nesúladu	poznámka

Príloha č. 6 vzor

Opatrenia pri zistení nefunkčnosti omračovacieho zariadenia

Identifikácia omračovacieho zariadenia, názov, typ, výrobné číslo, výrobca.

Číslo záznamu	Dátum /hodina zistenia poruchy	Identifikácia poruchy	Prijaté nápravné opatrenia	Postupnosť krokov pri prijímaní opatrení	Dátum prijatia opatrení	Dátum odstránenia nesúladu

Príloha č. 7 vzor

Zápis zabitia zvierat'a na mieste, kde ležalo, v prípade že nebolo schopné samostatného pohybu na určené miesto zabíjania na bitúnku

Číslo záznamu	Deň hodina príchodu zvierat'a na bitúnok	Identifikácia zvierat'a druh, ušné číslo, značka	Deň zabitia mimo priestorov určených na zabíjanie	Určenie miesta zabitia	Použitá metóda omráčenia, usmrtenia	Poznámka

Príloha č. 8 vzor

Registrácia pohybu zvierat na bitúnku

Číslo záznamu	Dátum/hodina príchodu zvierat na bitúnok	Druh a počet zvierat v zásielke	Deň/hodina vyloženia všetkých zvierat zo zásielky	Dátum a čas začiatku zabíjania	Dátum a čas ukončeni a zabíjania	Dátum a čas ustajnenia zvierat ak sa po príchode nezabili do 12 hodín	Počet ustajnených zvierat z dodávky na bitúnku	Dátum a čas zabitia ustajnených zvierat

Zásielka zvierat sa považuje za vyloženú z dopravného prostriedku až vtedy, ak sa vyloží posledné zviera z dopravného prostriedku

Príloha č. 9 - vzor

Zápis prijatých opatrení na zlepšenie dobrých podmienok zvierat na bitúnku, ktorý vykonáva pracovník ZDPZ

Číslo záznamu	Dátum prijatia opatrenia	Identifikácia opatrenia	Dôvod jeho prijatia	Na základe nesúladu zisteného dňa	Dátum zosúladenia	poznámka